

ločimo dve opredelitvi. Po XXII. kongresu se je namreč že nemogoče popolnoma izogniti kritiki stalinskega obdobja. Ta kritika je zdaj splošna. So pa taki, ki pravijo: »Res, to in ono je bilo napak, toda znanost in umetnost sta v polnem novem razmahu.« In so taki, ki pravijo nasprotno: »Začeli smo s kritiko preteklosti; zdaj gre za to, da na osnovi te kritike, ki še zmerom traja, ustvarimo idejne in organizacijske temelje za nov prihodnji razmah.« Jasno je, da hočejo prvi »spreminjati« tako, da bi vse ostalo, kot je bilo: gre jim samo za to, da bi prilepili novo nalepko na stare stvari. V drugem primeru pa seveda ni rečeno, da bi bilo treba reformatorsko delo izpeljati do konca in da bodo njegovi rezultati vidni šele *kasneje*, ko bo delo končano. Ne. Iskreno reformatorsko delo lahko da nove rezultate v znanosti in umetnosti že med samim bojem za postavitev temeljev. Gre pa za dolgotrajen, zapleten in protisloven proces.

Prevedla Tita Škerlj

OB LUKÁCSEVEM PISMU

Intelektualci, znanstveniki, umetniki najrazličnejših narodnosti in držav najdejo često stične točke razumevanja mimo blokovske determiniranosti.

Sredi stvarnosti gospodarskega progressa držav Skupnega evropskega trga in sploh novega položaja Evrope v razvoju razvitega Zahoda je misel velikega dela inteligence, posebej progresivne, živahno zaposlena z dogajanjem v svetu socialističnih držav. Zanimanje za socializem je v veliki meri odvisno tudi od razvitosti delavskega gibanja v teh državah. Pomembna posredovalna vloga, če lahko tako rečem, pripada levo usmerjeni inteligenci.

Nadvse razumljiv postane ta interes v Italiji, državi z najmočnejšo komunistično partijo na Zahodu in močno socialistično stranko, ki je privedla do faznega premika s svojim sodelovanjem v »otovitvi na levo«. Neprestani pritisk in dnevni kontakt z najrazličnejšimi mnenji, z vsemi niansami, od frontalnega antikomunizma do prijateljske kritike komunizma deloma usmerja dejavnost leve in njenih miselnih sopotnikov. Iz te atmosfere odprte borbe mnenj se porajajo interesantne rezultate in gredo živahne spodbude v celotno delavsko gibanje.

Pozicija in intelektualni potencial italijanske leve je pripeljal do intenzivnih in ostrih diskusij o problemih »destalinizacije«. Poseben položaj imajo v tej debati tisti levo usmerjeni misleci — seveda ne samo v Italiji —, ki so prav zaradi nasprotovanja nekdanji stalinistični politiki komunistične partije iz nje izstopili ali pa se sploh v partijo niso vključili in se ji nikoli niso mogli popolnoma približati. Zato so nekatera vprašanja, ki jih postavljajo v zvezi s kompleksno problematiko tako imenovanega procesa obnove ali novega kurza v ZSSR in mednarodnem komunističnem gibanju, često izraz težnje, da bi bil ta proces čimdoslednejši, ker se zavedajo težav in ovir, ki mu še stoje na poti. Mislim, da tako tudi prispevajo dragocen delež k dialogu med obema osnovnima svetovnima antagonističnima sistemoma in prinašajo določene povezave tam, kjer se včasih zdi, da so sploh nemogoče.

Tak prispevek so tudi vprašanja ob XXII. kongresu KP Sovjetske zveze, ki jih je zastavila italijanska revija *Nuovi Argomenti*. Uredništvo revije, ki ga predstavljata pisatelj Alberto Moravia in Alberto Carocci, zanima namreč v teh

vprašanih novi program KP SZ, posledice tega kongresa za komunistično gibanje, sodba o Stalinovem obdobju, demokratizacija v SZ in s tem problematika spreminjanja obstoječih metod v planiranju in upravljanju v gospodarstvu. Vprašuje, kako sovjetska kultura registrira in izraža nastajajoče spremembe, ali prehiteva ali zaostaja za političnim in družbenim razvojem, ali načelo partijnosti kulture še lahko ohrani svojo normativno vrednost. Zaustavlja se pri potrebi novega razvoja marksizma na ideološkem območju, pri položaju sovjetske inteligence in njenih odnosih s partijo. Zanima ga spor med sovjetsko in kitajsko partijo. Na koncu pa se dotika nalog komunističnih strank v zahodnih državah, potrebnih sprememb njihove strukture in politike; nalog marksističnih in sploh progresivnih intelektualcev ob zgodovinskih in političnih problemih XXII. kongresa.

Med odgovori je tudi privatno pismo Györgyja Lukácsa, katerega glavni odlomki so objavljeni v tej številki in kjer Lukács največ razmišlja o stalinizmu in njegovi današnji navzočnosti.

»Kult osebnosti« je morda le premajhna »kljuka«, da bi nanjo lahko odložili vso pezo stalinizma. Saj so skoraj vsi njegovi kritiki živeli in doživljali to obdobje. Težko je iz zavesti in podzavesti odpraviti vse tisto, kar se je vanjo zajedalo desetletja. Stalinizem je prodril v kapilare. Vse danes zrele generacije nosijo verjetno še delj njegovega bremena. Večina mladih je bila vzgajana v njegovem duhu, dozoreva pa že v njegovi agoniji. Ta duhovna razbremenjenost mlajših daje — ob tesnem sodelovanju s starejšimi — marksizmu nov polet.

Lukács dodeljuje primat v ugotavljanju potrebe po analizi družbenega izvora »kulta osebnosti« Togliattiju. Ta primat je očitno resničen le, kolikor gre za pojav v bloku komunističnih partij, od katerega nas je leto 1948 distanciralo, vštevši vse tiste stopnje oddaljenosti, ki jih je nadaljnji razvoj vnašal med našo pot in težavni proces odmiranja stalinizma na njihovi strani.

Problem enotnosti komunističnih partij, navznoter in navzven, se razodeva v okviru ostre polemike med sovjetsko in kitajsko partijo danes zopet v novi luči. Stalinistična fiktivna enotnost, ki je, odpravljajoč vsako diskusijo in vsakega nasprotnika, postajala absolutna, se med partije razvitejših dežel ne more več povrniti. Zato pa se vedno bolj poraja tista manj otipljiva enotnost, ki raste iz medsebojnega konfrontiranja mnenj. Verjetno ji ne bo potrebno, da bi morala biti deklarirana na ves glas in ob vsaki priložnosti.

Lukács uporablja izraz »citacijska« kontinuiteta. Ta mi je precej simpatičen iz dveh razlogov. Občutek imam, da se nam še včasih zgodi, da skušamo marsikatero pojave, specifične za obdobje, v katerem živimo, za vsako ceno subsumirati pod kak citat klasikov marksizma. Drugič pa spet morda mislimo, da je z etiketo takega citata že vse v najboljšem redu in je celo vsaka globlja analiza odveč. Zdi se mi, da v sodobnem razvoju marksistične misli ne gre več toliko za vsako besedo njenih klasikov, temveč predvsem za polno nadaljevanje marksističnih znanstvenih metod.

Izgublja se iluzije o monopolu resnice, ki je peljal s svojim apriorizmom v skrajni konsekvenci v slepoto. Prav tako ni mogoče ocenjevati dejstev z očmi želja. Kontakti med blokoma se le množe, prav posebej v kulturi. Impulzi grede v obeh smereh. Oba družbena sistema se spreminjata zaradi njunih notranjih gibal in medsebojnih vplivov. Najsi bo razklanost sveta v določenih trenutkih še tako zaostrena, nad njo se konec koncev vedno uveljavlja njegova celo-

vitost, ki vodi skozi vsa protislovja v enovitejši svetovni družbeni sistem. Razviti Vzhod in Zahod se bližata. Izolacionizem vsake vrste počasi izgublja igro. Počasi. Nevarna je kakršnakoli ekstremistična nestrpnost.

Razmišljanja, kot je Lukácsevo, veliko pripomorejo k padanju ovir, ki so se s stalinizmom potencirale do skrajnosti in pognale globoke korenine. Zato ne moremo zreti v bodočnost, ne da bi temeljito proučili preteklost in odpravili iz nje izhajajočo hipoteko, ki tu in tam še bremeni sedanost.

Tomaz Černež

SREČANJA

AMOS TUTUOLA IN ZAČETKI NIGERIJSKEGA PRIPOVEDNIŠTVA

Amosa Tutuola lahko že krajši odlomek iz njegovih tekstov dovolj primerno in pravično predstavi, kajti pglavitne značilnosti njegovega pisanja so prisotne v vseh njegovih delih, skoraj dobesedno od prve do zadnje vrstice.

Kar morda najbolj preseneča, je njegova fantazija. Ta kakor da raste nenehno iz same sebe, kot v nekaki verižni reakciji; komaj doseže določen razvojni premik, se že razbohota spet v nove smeri in višine, skrivajoč v sebi seveda tudi že klice naslednje stopnje. Človek bi rekel: spontanost, neubranost primitivčevega pripovedovanja. Res njegovi stavki marsikdaj nekako ponazarjajo ta proces: ne morejo in ne morejo priti do zaključka, kakor da jim v zadnjem hipu vselej prirase dodatek, za njim drugi in tretji, spravljajoč s tem celotno periodo v nevarnost, da bo izgubila svoje logično ravnotežje. Videl sem neki kratkometražni barvni film o nastajanju kristalov, in če si zdaj poskusim v celoti predočiti »nastajanje« *njegovega fantazijskega sveta, mi je res skoraj tako, ko da skozi mikroskop opazujem, kako iz raztopine na ploščici začno neznansko naglo poganjati bohotno razvejani vršički, spreminjajoč se iz hipa v hip, preraščajoč drug drugega in rastoč drug v drugega, dokler se ne požene iz njih spet povsem nova razkošna rast, ta že za stopnjo bliže končni razporeditvi atomov. Seveda bi segel predaleč, če bi hotel primerjati Tutuolovo pisanje s čistostjo kristala. Toda človek si ne more kaj, da se ne bi zavzel nad to njegovo fantazijo, ki zna tako učinkovito pričarati vzdušje afriškega pragozda. Toda ne afriškega pragozda kot takega, ampak tistega z vsemi ekso-tičnimi čudesi, z vsemi grozotami in krvoločnostjo, — takega, kakor ga vidi in doživlja preprost črnski človek.*

S tem pa se neposredno dotikam ene izmed njegovih odlik, ki so vzbudile pozornost daleč izven afriškega kontinenta. To je navezanost na domača tla, zvestoba njihovemu duhu, to je njegova »afriškost«. Brez te bi bil njegov surrealizem vse preveč podoben francoskemu, Kafkovemu, ali bolje povedano: brez te bi se morda sploh ne mogel razviti, če upoštevamo, da je ta literarni pojav pogojen z določeno stopnjo zgodovinsko družbenega razvoja v neki deželi ali v neki družini ljudstev. Tutuolov surrealizem je kajpak tudi odraz neke razvojne stopnje v družbi, kateri pripada. Toda kako povsem drugačna je družba, v kateri korenini Tutuola! Nigerija ima nekaj velikih mest, Nigerija pozna dosežke in nedosežke evropske civilizacije, toda njeno pravo srce je daleč